

10. Symushkyna, N. YU. (2017). *Vospytanye v chastykh shkolakh Velykobrytanyu y SSHA v kontse XX – nachale XXI veka*. [Education in private schools in Britain and the United States in the late XX - early XXI century].

11. Stepanenko, I. I. (2013). *Zmist, formy ta metody pravovoho vykhovannya starshoklasnykiv u Velykiy Brytaniyi*. [The content, forms and methods of legal education of high school students in the UK]. Luhans'k.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШВИДЕНКО Валентина Володимирівна – заступник директора з виховної роботи Першої

міської гімназії м. Черкас.

Наукові інтереси: виховання молоді у Великій Британії.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHYDENKO Valentyna Vladimirovna– Deputy Director for Educational Work the First city Gymnasium of Cherkasy.

Circle of scientific interests: educating young people in the Great Britain.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2021 р.

УДК 784.95.071.2:159.942

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-197-232-236

ШПИРКА Аліна Олегівна –

аспірантка кафедри музикознавства та музичної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1415-0504>

e-mail: a.shpyrka@kubg.edu.ua

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ВИРАЗНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВОКАЛІСТА НА ЗАНЯТТЯХ СОЛЬНОГО СПІВУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У зв'язку з неухильним розвитком в Україні науки, соціальних процесів, мистецтва з'являється потреба підвищення якості підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Підвищення якості освітніх процесів спонукає до пошуку нових форм та методів педагогічної взаємодії зі студентами. Тому актуальною є проблема модернізації та удосконалення фахової підготовки, зокрема вокальної підготовки у закладах вищої мистецької освіти.

Усі складові заняття з сольного співу, починаючи з етапу розспівування, оволодіння співацьким диханням, засвоєння нотного тексту, передбачають роботу з емоційною сферою студента. Якщо говорити про виконавську діяльність вокаліста, то тут емоційне наповнення стає особливо важливим. Проблема формування емоційної виразності вже давно є актуальною, як за кордоном, так і в Україні. Теоретичний аналіз проблеми показав, що емоційну виразність досліджують у різних наукових галузях, різних аспектах, але ще недостатньо вивчене питання методичного забезпечення формування емоційної виразності вокаліста. Нами було визначено структурні компоненти емоційної виразності, критерії та рівні її сформованості, що дозволяє зрозуміти сутність явища та підібрати найбільш результативні та доцільні методи, які зможуть використовувати викладачі вокальних

дисциплін для формування емоційної виразності майбутніх вокалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомі науковці (психологи та педагоги) вивчали емоційну сферу особистості (Д. Гоулман, Дж. Мейер, Дж. Тейлор, П. Екман) та досліджували її з різних методологічних позицій. Для нас найбільш актуальними є дослідження емоційної сфери студентів у процесі навчання, а особливо майбутніх вокалістів.

Дослідження особливостей емоційного розвитку у процесі навчання знаходимо у працях В. Бутенка, Т. Василюшиної, О. Вершинської, Г. Дзвоник, Б. Кобзар, О. Лазуренко, С. Мельничук, О. Савченко, Л. Хомич та ін. Результати досліджень щодо виявлення певних закономірностей становлення емоційної сфери знаходимо у О. Кульчицької, Е. Носенко, О. Яковлевої та інших. Науковці, які визначають фактори розвитку особистості, актуалізують проблему поглибленого пізнання емоційної сфери: О. Асмолова, Л. Виготський, Г. Крайг, І. Кон, О. Леонтєв, Д. Ельконін та інші.

Вагомими для нашого дослідження є наукові розвідки Л. Василенко, І. Гринчук, Е. Макарової, О. Матвєєвої, О. Прядко, щодо механізмів вокальної підготовки майбутнього фахівця у вищій школі. Л. Василенко, С. Гмиріна, Ю. Мережко, О. Петрикова, Н. Фоломєєва, С. Яковська та ін. досліджують особливості реалізації вокальної освіти у закладах вищої освіти. У роботах

Л. Тоцької, Ван Чень, О. Матвєєвої висвітлюються питання використання різних методів у процесі підготовки вокалістів.

Метою статті – обґрунтування методів формування емоційної виразності майбутнього вокаліста на заняттях сольного співу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до розробленої нами структури емоційної виразності вокаліста (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-аналітичний, емоційно-емпатійний та практично-творчий компоненти), ми пропонуємо виділити чотири групи методів, які найдоцільніше використовувати з метою формування означеного феномену на заняттях сольного співу.

Перша група методів спрямована на формування позитивної мотивації до навчання, ціннісного ставлення до виконавської діяльності та об'єднує методи бесіди, використання історичних відкриттів у сфері музичного мистецтва, інтерактивних технологій, творчих завдань.

Метод бесіди полягає в обміні думками між викладачем та студентом, що стосуються аналізу, планування та очікуваних результатів навчання та діяльності майбутнього вокаліста. Для реалізації методу бесіди можна застосовувати прийом використання карток, схем побудови голосового апарату (осучаснених, з використанням комп'ютерних технологій), обмін між викладачем та студентом цікавими фактами про світових виконавців, про дослідження голосового апарату з ілюстрацією, демонстрацією відео, схем, зображень.

Метод використання історичних відкриттів у сфері вокального мистецтва покликаний мотивувати студента, через аналіз та реалізацію у власній виконавській діяльності досягнень світових виконавців. Для реалізації методу пропонуємо прийом «Пошук прототипу»: студенту пропонується знайти серед світових виконавців свій прототип за подібністю голосу, тембру та манери співу, проаналізувати його вокально-творчі особливості та пояснити викладачу свій вибір. Це дозволить студенту ознайомитися зі зразками вокального мистецтва світового рівня, проаналізувати особливості вокальної школи, манери виконання, особливостей сценічного перевтілення та обрати найбільш близькі та актуальні для власного професійного розвитку.

Метод ігрового моделювання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор та відповідає атмосфері співпраці та взаємодії на заняттях сольного співу. Використання прийому моделювання сценічного виступу на занятті,

аналіз та обговорення виконаного, можливість знайти плюси та недоліки, щоб підготуватися до реального концертного номеру позитивно впливатиме на формування мотивації вокаліста.

Вдалим рішенням для використання на заняттях вокалу є метод творчих завдань, які викладач може застосовувати як на самому занятті, так і для самостійної роботи. Для прикладу: одним із творчих завдань може бути виконання уривку вокального твору з різним емоційним наповненням та відповідною для цієї емоції мімікою (страх, страждання, закоханість, сум, щастя) та проаналізувати, чим саме характерні ці емоції, які засоби вокальної виразності, міміка та жести були використані вокалістом для виконання завдання. Ще один приклад творчого завдання – це створення літературного тексту до вправ та вокалізів, як їх відчуває студент, що супроводжується аналізом емоційного забарвлення тексту.

Наступним у групі є метод проєктів, який передбачає рішення певної проблеми, взятої з реального життя, для досягнення нового або зміненого стану реальності. Пропонований метод передбачає створення творчого проєкту студентами. Його особливості: діяльність учасників не має чітко окресленої структури; чітке бачення результату та форми його презентації; розробка плану, сценарію, макету. Тип проєкту: творчий, з прихованою координацією, одноосібний або груповий, середньої тривалості. Мета проєкту: самостійно розробити та організувати творчий захід для викладачів та студентів. Завдання: підбір теми заходу, підготовка сценарію, відбір номерів, костюмів, декорацій (за потреби), технічне забезпечення). Результат проєкту: удосконалити навички самостійної роботи над твором, самовираження, активізація творчого потенціалу, прояв організаторських здібностей, а головне мотивація студента до подальшого навчання та концертної діяльності. Викладач має виконувати функцію контролю, цензури та творчого наставника, давати поради, але не нав'язувати свою думку.

Наступна група методів пов'язана з перевіркою засвоєння та осмислення знань, що об'єднує метод практичної перевірки знань, метод самоконтролю, самооцінки та відповідні прийоми адаптовані для творчого сприйняття студентами.

Метод практичної перевірки знань доречно використовувати у вокальній підготовці, так як остання передбачає оволодіння системою теоретичних та практичних умінь та навичок, що здійснюється під час практичних індивідуальних занять. Рекомендовано

використовувати метод у більш вільній, творчій репрезентації. Пропонований метод може застосовуватися з використанням брейнінгу (бліц-опитування з підготовленими та спонтанними відповідями), «Вокальної вікторини» для перевірки знання вокального репертуару та творчості видатних вокалістів.

Метод самоконтролю використовують у більшості дисциплін для запобігання помилкам та можливості їх виправити. Мета самоконтролю для майбутнього вокаліста це окреслення самостійного плану щодо своєї діяльності та способів реалізації запланованого. Сюди входить створення: індивідуального детального плану роботи студента на рік, пов'язаного з отриманням нових знань, удосконаленням сценічних навичок, емоційної сфери вокалістів; щоденнику досягнень: студент та викладач фіксують в ньому позитивні зрушення у рівні вокальної підготовки студента, описують досягнення (виступи, заліки, участь у конкурсах, оволодіння новими елементами вокальної техніки, моменти сценічного перевтілення, подолання страху сцени та ін.). Це допомагає студенту систематизувати свої досягнення та будувати стратегію подальшого набуття знань та умінь у галузі вокальної підготовки.

Метод самооцінки, який передбачає критичне ставлення студента до своїх здібностей і можливостей, об'єктивне оцінювання досягнутих результатів. Реалізується завдяки аналізу та самоаналізу відеозаписів виконання творів студентом (у класі чи на сцені). Цей метод спрямовано на розвиток рефлексії майбутнього вокаліста.

Наступна група методів відповідає за формування емпатії, емоційної чуйності та зростання рівня здатності студента аналізувати емоції свої та інших людей, персонажа твору та глядачів. Група об'єднує метод моделювання емоційних станів, методи формування емпатії, емоційної чуйності, методи емоційної саморегуляції.

Метод моделювання емоційних станів окреслює у своєму дослідженні з вокальної підготовки Є. Проворова. Основним завданням методу є ознайомлення студентів з різними емоційними станами, адже це сприяє переживанню ними тих емоцій, які не входять у структуру їх темпераменту, тим самим дозволяє розширити та поглибити їх контакт з оточуючим світом та з іншими людьми.

Ми екстраполюємо досягнення галузі акторської майстерності та адаптуємо методи сценічного перевтілення акторів для вокальної підготовки. Сутність підготовки акторів театру дуже близька до специфіки сценічного перевтілення вокалістів, адже вони також виконують роль персонажа твору,

перевтілюються, приміряють на себе емоційний стан героя.

Метод образного перевтілення за К. Станіславським передбачає здатність ставити себе в запропоновані обставини ролі і працювати над роллю від себе. Ми пропонуємо застосовувати цей метод у роботі з вокалістами. Допоможе у цьому прийом детального знайомства з образним змістом твору, історією його написання, особливостями стилю автора та перенесення на себе образ головного героя твору. Додаємо й прийом моделювання сценічного образу (відтворення зовнішнього вигляду персонажа, аналіз його можливої міміки та жестів). Складність виникає через недостатній спектр емоційного досвіду студентів та скутість в емоційному вираженні.

Для подолання цієї проблеми ми адаптували методи, які використовують у тренінгах для розвитку емоційності у дітей для роботи зі студентами. Наприклад, вправа «Мої емоції», ми пропонуємо її використовувати для знаходження зв'язку між мімікою та емоційним самопочуттям. Для її виконання викладач пропонує рандомно обрати емоцію (емоції написані на папірцях та закриті для викладача) і спробувати відтворити її за допомогою уривку з вокального твору. Викладач у свою чергу має здогадатися, яку емоцію передає студент. Важливо у цій вправі, щоб студент міг бачити своє відображення у дзеркалі під час її виконання. Можна також помінятися ролями і викладач обирає та показує емоцію, а студент вгадує.

Вправа «Тренуємо емоції» для створення емоційного комфорту на занятті та вміння виражати різні емоції за допомогою міміки та рухів тіла. Викладач пропонує студенту показати емоцію, а саме: розгублений вокаліст, який на сцені забуває текст; виконавець, який виконує успішно складну арію; вокаліст, який вперше вийшов на сцену та боїться виступати тощо.

Також до цієї групи методів ми відносимо методи саморегуляції емоційних станів. Особливо актуальним є ці методи для подолання негативного емоційного фону студента на репетиції та при підготовці до сценічного виступу, перед виходом на сцену. До таких належать: метод самонавіювання (коли студент запевнює себе, що у нього все вдасться, що виступить блискуче, з усім впорається), який ґрунтується на установках «Я зможу!», «Я готовий(ва) до виступу!» та інших подібних. На нашу думку корисною також є вправа «Бачу свій успіх», коли перед виходом на сцену студент співає у класі уривок вокального твору перед дзеркалом (вже у сценічному костюмі). Тоді у студента

з'являється усвідомлення себе, свого образу «тут і зараз», можливість глянути на себе очима глядача. Важливо, сказати перед дзеркалом: «Бачу свій успіх» і тоді вже йти готуватися до виступу. Результативним може бути використання прийому «Найгірший сценарій», коли студент відчуває хвилювання перед виступом, то разом з викладачем аналізує ситуацію: «Що може статися найгіршого під час та після сценічного виступу?». Важливо викладачу повернути ці думки в русло позитивного вирішення, успіху після виступу, тим самим активізувати у студента бажання виступити краще, бо він від цього лише виграє.

Наступна група методів орієнтована на розвиток творчого потенціалу майбутнього вокаліста у практичній площині, що сприяє формуванню емоційної виразності. Група включає методи, пов'язані з діяльністю, а саме методи вокально-технічних та художньо-артистичних вправ, метод творчої інтерпретації вокальних творів, метод фізичних дій Станіславського та методи Лі Страсберга.

Розглянемо метод вокально-технічних і художньо-артистичних вправ. Серед таких може бути відомий у вокальній підготовці метод уявного співу. Цей метод не лише сприяє внутрішній зосередженості, розвитку внутрішнього слуху, але і розвиває творчу уяву, яка так необхідна для виразності виконання. Такий метод є формою самостійної роботи, що прискорює процес розучування нового репертуару, засвоєння вокальних навичок, що в комплексі має безпосередній вплив на формування практично-творчого компонента емоційної виразності.

Наступним у цій групі методів, на нашу думку, є метод творчої інтерпретації вокальних творів. Творча інтерпретація для вокаліста – можливість виразити за допомогою закладених автором ідей своє власне бачення, вдосконалити, внести в образ частинку своєї особистості. Найважливіше, що якісна виконавська інтерпретація вокального твору дозволяє вокалісту здійснювати комунікативний зв'язок між авторським задумом, виконавцем та слухачем, що є основним завданням емоційної виразності. Реалізація методу полягає у досконалому дослідженні задуму композитора, врахування особливостей епохи, пошуку засобів музичної виразності, фактів щодо створення вокального твору. А також пошук сценічного образу (костюм, манера поведінки, темп, характер, темброві забарвлення та ін.

Метод Лі Страсберга, американського режисера, актора та продюсера, послідовника

К. Станіславського, який удосконалив напрацювання вчителя власними ідеями. Нас зацікавили його вправи для тренування емоційної пам'яті, які ґрунтуються на ідеї відтворення простих дій, повернення пережитих відчуттів, моментів для досягнення справжньої емоції на сцені. Завдання цієї вправи – воскресити з власної волі певне відчуття, яке актор відчував у житті, і відчути його знову. Метод Лі Страсберга полягає у чіткій послідовності використання схеми розроблених ним вправ, які упорядковані за складністю досягнення результату. Але є певні вправи першого порядку, які викладач вокалу, на нашу думку, може використовувати на занятті сольного співу у будь якій послідовності. Адаптувати їх можна завдяки використанню ідеї дії у поєднанні зі співом чи розспівуванням. Перша вправа за Лі Страсбергом – «Повсякденна дія» полягає у відтворенні повсякденних справ (пити каву, готувати їжу, прати одяг та ін.), але у нашому випадку вона буде ускладнена виконанням уривку вокального твору. Це подвійне навантаження і студент може виконувати ці дії занадто сценічно, не як у житті. Завдання викладача налаштувати його на реальність та сенсорне сприйняття дії у цей момент, в реальності. Студент має охарактеризувати, як саме змінюється вокальна виразність, як впливає дія на подачу звуку та емоції. Ще одна цікава вправа з цієї ж методики – спільна робота всіх п'яти органів чуттів (Overallsensation). Вплив на органи чуттів відбувається не локально, на окремі частини, а на все тіло одразу. (Побути під холодним вітром, дощем, прийняти душ, під пекучим сонцем). Лі Страсберг акцентує увагу на тому, що різні частини тіла сприймають вплив навколишнього середовища по-різному, особливо акцентує увагу на диханні. Для вокалістів цю вправу можна поєднувати з тренуванням дихального апарату, співацької опори звуку.

Таким чином, пропонувані методи, зокрема з використанням технік акторської майстерності підвищують результативність формування емоційної виразності та допомагають розширити методичний апарат вокальної підготовки майбутнього вокаліста у класі сольного співу.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. На основі проведеного аналізу наукових досліджень нами було визначено актуальність проблеми методичного забезпечення формування емоційної виразності вокалістів на заняттях сольного співу. Адаптовано загальні та специфічні (у педагогіці, психології, вокальній підготовці, театральному мистецтві) методи до використання їх на

заняттях сольного співу.

Відповідно до структури емоційної виразності (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-аналітичний, емоційно-емпатійний, практично-творчий компоненти) виокремлено чотири групи методів для формування кожного компоненту. У кожній з груп методів нами було запропоновано прийоми та вправи, які формуватимуть емоційну виразність майбутнього вокаліста на заняттях з сольного співу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Василенко Л. М. Взаємодія вокальних і методичних компонентів у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів музики : дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2003. 208 с.
2. Василишина Т. В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : 19.00.07. Київ, 2000. 20 с.
3. Гавриленко О. Формування мотивації до професійної діяльності з застосуванням ІКТ. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2012. №10. С. 46–52.
4. Герсамія І. Е. Проблемы психологии творчества певца: дисс. ... доктора искусствоведения : 17.00.02. Тбилиси, 1988. 260 с.

REFERENSES

1. Vasylenko, L. M. (2003). *Vzaiemodiia vokalnykh i metodychnykh komponentiv u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnykh vchyteliv muzyky*. [Interaction of vocal and methodical components in the

process of professional training of future music teachers]. Kyiv.

2. Vasylyshyna, T. V. (2000). *Empathy as a factor in the effectiveness of pedagogical communication*. [Empathy as a factor in the effectiveness of pedagogical communication]. Kyiv.

3. Havrylenko, O. (2012). *Formuvannya motyvatsiyi do profesiynoyi diyal'nosti z zastosuvannyam IKT*. [Formation of motivation for professional activity with the use of ICT]. Poltava.

4. Gersamiya, I. E. (1988). *Problemy psikhologii tvorchestva pevtsa*. [Problems of the psychology of the singer's creativity]. Tbilisi.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШПИРКА Аліна Олегівна – аспірантка кафедри музикознавства та музичної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: методика формування емоційної виразності майбутнього вокаліста

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHPYRKA Alina Olehivna – is a graduate student of the Department of Musicology and Music Education at the Borys Hrinchenko University of Kyiv, a lecturer at the Department of Instrumental and Performing Arts of the Institute of Arts of the Borys Hrinchenko University of Kyiv.

Circle of scientific interests: methods of teaching the Ukrainian language in higher school, formation of professional identity of non-philological profile.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2021 р.

УДК 78.07(781.2)

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-197-236-240

ЯРОШЕНКО Олена Миколаївна –

старший викладач кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6292-1989>
 e-mail: elena20171961@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІКРОСТРУКТУРНОГО ВИКОНАВСЬКОГО ІНТОНУВАННЯ МЕЛОДІЇ В АСПЕКТІ ЯМБІЧНОГО ФРАЗУВАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Актуальними для нашого часу в музикознавстві зостається тезис інтонаційної концепції, народжений у ХХ столітті, який створює органічні умови для розгляду виконавської активності інтонування та підхід до інтонаційності як до ладового співвпрямління, що зумовлює гармонічність естетичного в мистецтві. Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання загального підходу до розв'язання проблеми сучасної трактовки художньо-виражальних засобів в контексті виконавської активності. Відставання музично-виконавської педагогіки

від сучасного розвитку науково-теоретичних здобутків виконавського музикознавства спонукало нас звернути увагу на наукове, логічно-системне осмислення чинників, які сприяють процесу психофізіологічного корегування виконавських дій на інтонаційно-художній основі в контексті ямбічного мікроструктурного інтонування мелодії.

Частково інтонаційна сутність музики представлена в теорії Античності, Середньовіччя, Відродження, Просвітництва, музичних дослідження К. Глюка, А. Гретрі, О. Даргомижського, М. Мусоргського, Ж.-Ж. Руссо, О. Серова. Дослідженнями